

W imię wolności!

*Źródła do dziejów Powstania Styczniowego
w zasobie Archiwum Państwowego w Radomiu*

Radom 2024

 **ARCHIWA
PAŃSTWOWE**
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W RADOMIU

Wybór źródeł i opracowanie:

Krzysztof Głowacki

Digitalizacja materiałów:

Michał Mirkowski

Projekt graficzny:

Gemini Studio

© Copyright by Archiwum Państwowe w Radomiu

ISBN: 978-83-958495-6-5

Wstęp

W 2023 r. minęło 160 lat od pamiętnego stycznia 1863 r., w którym to Polacy, wiedzeni nadzieją na odzyskanie niepodległości, ponownie chwycili za broń, mimo przytłaczającej przewagi rosyjskiego imperium. Archiwum Państwowe w Radomiu w związku z powyższym przygotowało niniejszą broszurę prezentującą źródła dotyczące tych dramatycznych i bohaterskich zdarzeń, które dziś nazywamy i wspominamy, jako Powstanie Styczniowe. Stanowi ona swego rodzaju tematyczny przewodnik po zasobie archiwum ukazujący wielość dokumentalnych pozostałości budujących obraz tamtych walecznych dni, o których nie możemy zapomnieć.

Jest to kolejna z inicjatyw wydawniczych mających na celu zachowania pamięci o styczniowym heroizmie. W 2013 r. w wyniku współpracy archiwum z Muzeum Regionalnym w Kozienicach powstała publikacja pt. *Poszli nasi w bój bez broni. 150. rocznica wybuchu powstania styczniowego*. Państwa uwadze polecamy również naszą wystawę online zatytułowaną *W imię wolności!* przedstawiającą w szczególności chwytające za serce wspomnienia powstańców styczniowych, w których wyczuwalne są emocje i wielki patriotyzm godny naśladowania. Prezentowane tu materiały archiwalne można z powodzeniem wykorzystać, jako uzupełniającą, dodatkową pomoc źródłową do przybliżenia poruszanego epizodu z burzliwych dziejów naszego kraju przede wszystkim na lekcjach historii oraz podczas patriotycznych apeli i akademii poświęconych temu niepodległościowemu zrywowi. Lektura tego, obfitującego w dokumenty z epoki walk o wolność, wydawnictwa pozwoli poszerzyć czytelnikowi swoją wiedzę w oparciu o oryginalne i unikatowe dokumenty oraz ułatwi ich samodzielne wyszukanie pośród tysięcy innych akt wypełniających regały magazynowe radomskiej placówki archiwalnej stojącej na straży pamięci historycznej Polaków i źródeł ją podtrzymujących. Odbiorca pozna również archiwalia dotyczące się upamiętniania powstańców styczniowych.

Omawiana broszura, posiadająca źródłoznawczy charakter, ogniskuje się na najważniejszych zespołach archiwalnych i dokumentach dotyczących podnoszonego tematu, wskazując jednocześnie szczegółowe, dane lokalizacyjne, tj. nazwę zespołu i sygnaturę, a także konkretną stronę, kartę lub nr obiektu. Warto odnotować, że część wzmiankowanych materiałów posiada odwzorowania cyfrowe dostępne w serwisie Szukaj w Archiwach, który jest przez nas sukcesywnie uzupełniany o nowe skany. Kolejne karty trzymanego przez Państwa woluminu przekazują cenne informacje o aktach, które powstały w chwilach wyjątkowych dla naszego państwa, w czasie zaborczego uciemiężenia i desperackiej walki o zerwanie kajdan niewoli. Naszym obowiązkiem jest pamiętać i nieprzerwanie przypominać o powstańcach, którzy poświęcili swoje życie chcąc przywrócić wolność ukochanej ojczyźnie, a także o materiałach o tym świadczących, co też tymże wydawnictwem czynimy.

Zarząd Naczelnika Wojennego Oddziału Radomskiego

W danym zespole znajduje się wiele materiałów dot. Powstania Styczniowego, m.in. odcisk pieczęci Tymczasowego Rządu Narodowego, powstańcze dokumenty opatrzone pieczęciami i podpisami dowódców, spis przestępców politycznych znajdujących się pod sądem wojenno-polowym w Radomiu, raporty o starciach z powstańcami czy zestawienia osób, które zostały stracone przez powstańców (m.in. sygn. 32).

Odcisk pieczęci Tymczasowego Rządu Narodowego, 1863 r.

Powstańczy kwit informujący o zabraniu z kasy Urzędu Leśnego w Kozienicach 202 rubli, 1863 r.

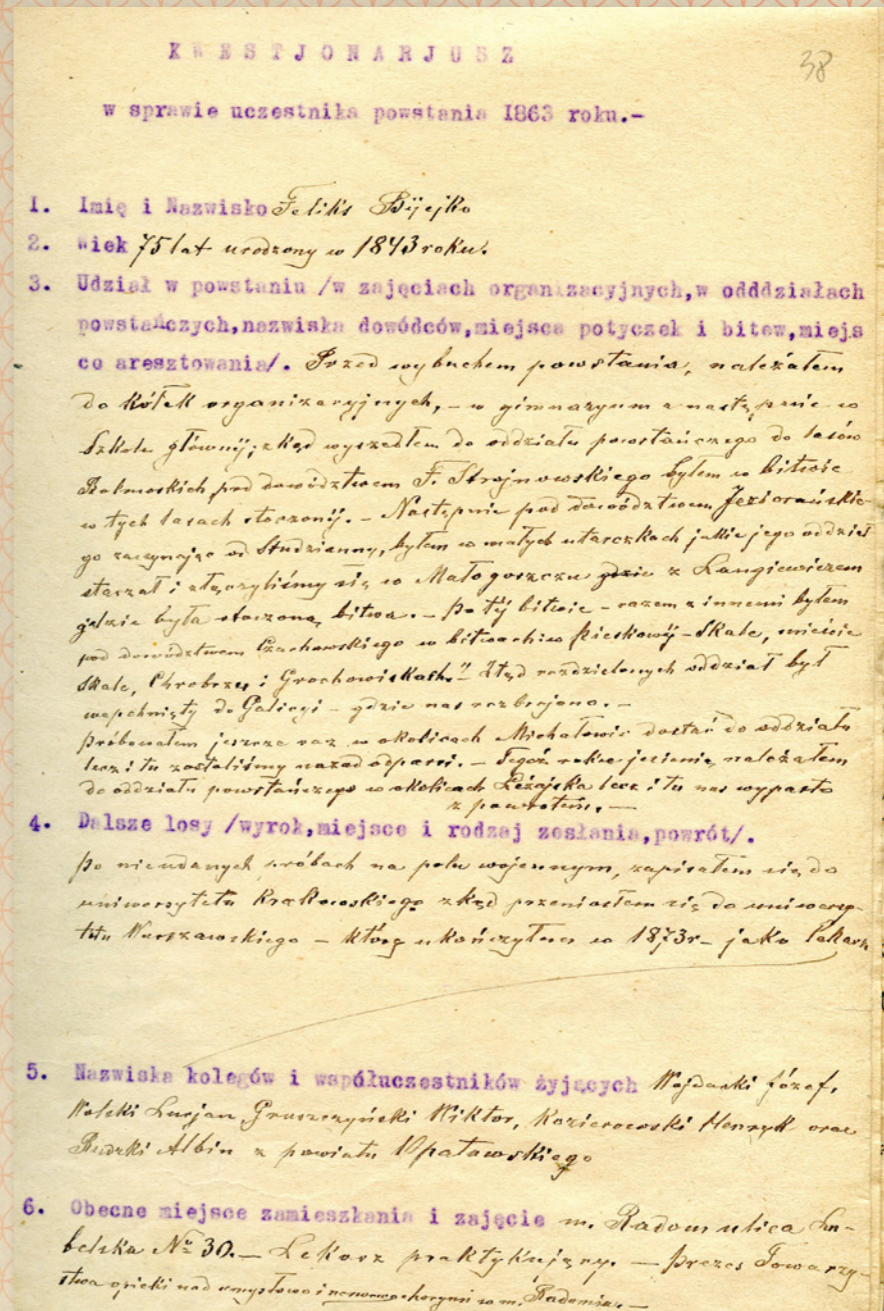
Potwierdzenie przechwycenia przez powstańców 29 rubli z kasy magistratu w Kazanowie, 1863 r.

Akta miasta Radomia

Ten zespół mieści, zawierający masę interesujących informacji, wykaz (wraz z kwestionariuszami, na bazie których został sporządzony) powstańców styczniowych mieszkających w Radomiu w 1918 r (sygn. 8522).

Imię i nazwisko.	Wiek	Udział w powstaniu	Dalsze losy	Nazwiska kolegów i współuczestników żyjących.	Obecnie miejsce zamieszkania i zajęcia.	Stan materialny.		
1 P e l i k s B I J B J K O	75	Przed wybuchem powstania należał do kółek organizacyjnych w gimnazjum a następnie w Szkole Głównej, a kąd wyszedł do oddziału powstańczego do Lasów Boleskich pod dowództwem F. Strojnowskiego, był w bitwie w tych lasach wiosną 1863 roku. Następnie pod dowództwem Jesiorskiego zaczynając od Studzianny, był w małych utarczkach jakie jego oddział staczał i złączył się w Małogoszczu z Langiewiczem gdzie była stoczona bitwa. Po tej bitwie razem z innymi był pod dowództwem Czaczkowskiego w bitwach: w Piskowej-Skałe, wieście Skałe, Chrobrzu i Grochowiskach. Z tamąd rozdzieleny oddział był wepchnięty do Galicji gdzie ich rozbijono. Próbował jeszcze raz w okolicach Michałowic dostać się do oddziału lecz i tu zostali nasad odparci. Tegoż roku jeszcze należał do oddziału powstańczego w okolicach Leśajska, lecz i tu ich wyparto z powrotem.	Przed wybuchem powstania należał do kółek organizacyjnych na polu Wojskacy Józef, m. Radom, ul. Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski. Przeszedł do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.
2 J a n D L U G O B O R S K I	80	Należał do powstania w gubernji Podolskiej powiat Bałtejski. Wzięty był do przewożenia broni i amunicji która przysyłana była z zagranicy w pakach do Odessy. Na kilka dni przed sebraniem się paków, przeszedł sradę jednego z nich Janusowicza, który do niego sprawił o Organizacji powstańczej w w Bałtejskim powiecie pod dowództwem Rotmistrza Huzarów Bolesława Chomętowskiego, cały powiat po ścisłych rewizjach w majątkach, został aresztowany i osadzony w więzieniu. Najprzód w powiatowym więzieniu Bałtejskim, a później w więzieniu w Kamieńcu.	Pod dwóch-letnią pobycie w więz. z kolegów i w tym Radom. Odrwany z więzienia w Kamieńcu został skierowany do wojennego szpitala w Warszawie. Następnie przeszedł do wojska w Sybiru. Po rocznym pobycie w wojsku wrócił do Syberji. Został przeniesiony do Moskwy z powodu powstania Jędryna w Kazńskiej gubernji. W 1869 roku w drodze z Moskwy do Warszawy przesiedlony został do Warszawy i zapisany do wojska jako stały mieszkaniec m. Warszawy w 10 cyrkule.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.
3 W i k t o r G R U S Z C Z Y N S K I	79	Pod dowództwem Generała Marjana Langiewicza znajdował się w oddziale majora Dyonizego Czaczkowskiego. W bitwach pod Suchedniowem pod Sw. Krzyżem, Staszowem i Małogoszczą jako chory na nogi odezła	Pod dwóch-letnią pobycie w więz. z kolegów i w tym Radom. Odrwany z więzienia w Kamieńcu został skierowany do wojennego szpitala w Warszawie. Następnie przeszedł do wojska w Sybiru. Po rocznym pobycie w wojsku wrócił do Syberji. Został przeniesiony do Moskwy z powodu powstania Jędryna w Kazńskiej gubernji. W 1869 roku w drodze z Moskwy do Warszawy przesiedlony został do Warszawy i zapisany do wojska jako stały mieszkaniec m. Warszawy w 10 cyrkule.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.	Władcy wojennym zapisał się do uniwersyteckiego Lucjan, Lubelska 30. Szkoła w Krakowie z kąd przepracował jako lekarz praktyczny do uniwersytetu w Warszawie, Kosierowski i Kujawski, który ukończył w 1873 r. jako lekarz. Mieszkał w Opatowskiej, Łow i nerwowo chorymi w m. Radomiu.		

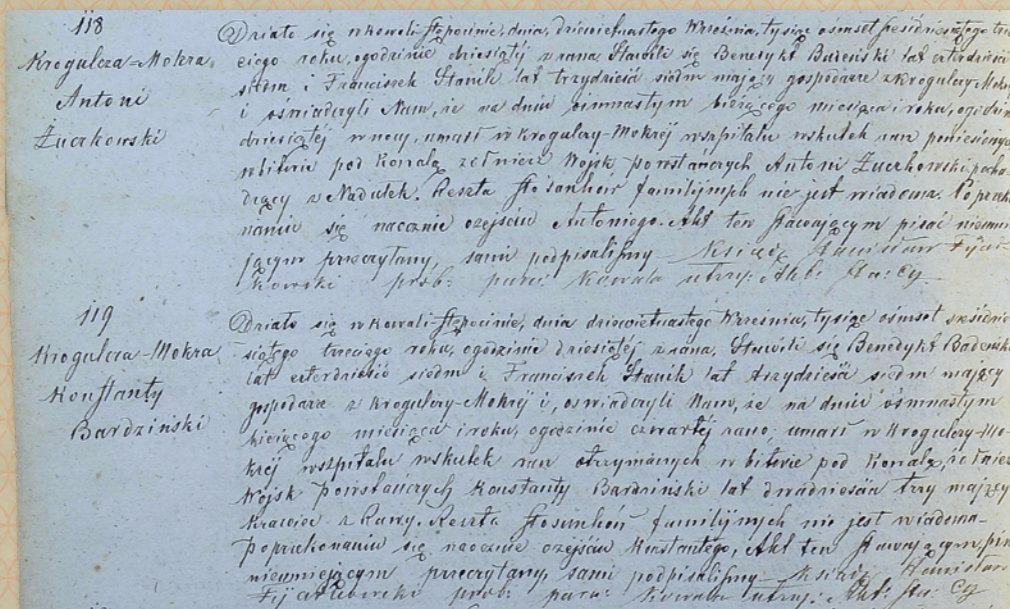
Fragment wykazu uczestników Powstania Styczniowego mieszkających w Radomiu, 1918 r.

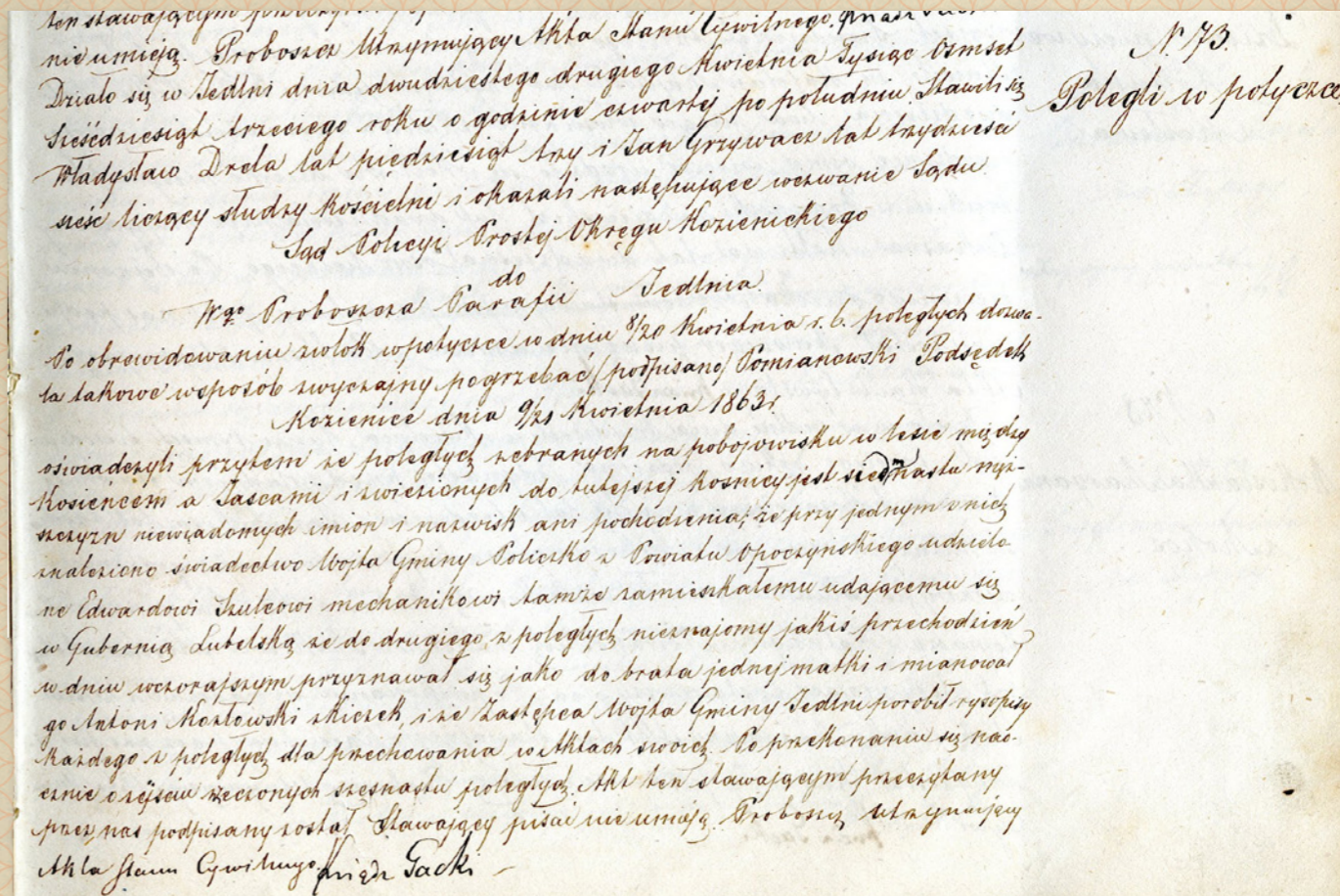
Kwestionariusz informacyjny uczestnika Powstania Styczniowego, 1918 r.

Akta urzędów stanu cywilnego parafii rzymskokatolickich

Księgi metrykalne parafii rzymskokatolickich znajdujących się w naszym zasobie zawierają akty zgonów powstańców styczniowych, którzy zmarli w wyniku obrażeń odniesionych w bitwach pod Kowalą (Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Kowala, sygn. 42, akty nr: 106, 108, 117-119, 122), Lipą (Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Głowaczów, sygn. 54, akty nr 28-64), Anielinem (Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Rozniszew, sygn. 43, akty nr 19-21), Wirem (Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Wrzos, sygn. 38, akty nr: 62-68) i w rejonie Świerży Górnych (Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Świerże Górne, sygn. 53, akty nr 51-55) oraz akt dotyczący pochówku poległych w czasie walk w okolicach Jedlni (Urząd Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Jedlnia, sygn. 53, akt nr 73). Wymienione dokumenty posiadają swoje odwzorowania cyfrowe, które są dostępne bezpłatnie w serwisie Szukaj w Archiwach.

Akty zgonów Antoniego Żuczковского i Konstantego Bardzińskiego, powstańców, którzy zmarli wskutek obrażeń odniesionych w czasie walk pod Kowalą, 1863 r.

Akt informujący o pochówku kilkunastu osób, które poniosły śmierć w walkach pod Jedlnią, 1863 r.

Cywilnego. 54.
Dziato sie we Wsi Swierzach górnych, dnia 54.
Pierwszego kwietnia, w godzinie ośmiej rano, w
Dziostego trzeciego Noctu, o godzinie po zmierzaniu
Dziostego przed południem, Hawni, z Narwińska
Felix Egnik, lat pięćdziesiąt, i Piotr Szy, niewiadomego
lat, lat pięćdziesiąt, maizy, obadwoy w tożsami
wianie, Dziady Nowielni Parafij Swierzowskiej,
wioskiej, we Wsi Swierzach górnych, w wojny
szpitalu Parafijalnym, w rannym ranian
kali, i oświadczyli: że w dniu swiętym
szyni, w marcu, bierzego Noctu, w
Poru, na Placu Parafij Swierzowskiej, o
dzie niewiadomego, umarł Gmiania i Na
wiska niewiadomego, poprzednio Nowel
na paraz Wojtkoicy, Wojtk Powstaniowych
Potokich, Oddziatu Czeskiego, Falięgo
Stanu, Kondyzi, gdzie urodzony, z ramion
Katy, syn Hodricio, z Gmiania Narwińska
z domu, Stanu, Kondyzi, gdzie ramion
Katy, kogo po sobie zostawit, i gdzie, to
wrytło niewiadomo, lat trzydziści pięć
laty. Po przekonaniu signaornia o zaj
ciu poległego, z Gmiania i Narwińska, nie
wiadomego, Alk ten, Stawajnym, pisac
nieumianym, przerytany, sami pod
pisali my.
Kajdr Antoni Adam Stawowski Pleban
Parafij Swierzowskiej, utrymujący
Alk Stanu Cywilnego.

Akt zgonu powstańca styczniowego poległego wskutek odniesionych ran w walkach w rejonie Świerzy Górnych, 1863 r.

55. Dziato sie we Wsi Swierzach górnych, dnia
Wsi Swierzowskiej, pierwszego kwietnia, w godzinie ośmiej rano, w
górne Dziostego trzeciego Noctu, o godzinie po zmierzaniu
Gmiania i Narwińska, lat pięćdziesiąt, i Piotr Szy, lat
wiska, lat pięćdziesiąt, maizy, obadwoy w tożsami
wiadomego, Dziady Nowielni Parafij Swierzowskiej,
Poległy na wojny Swierzach górnych, w ranian
Placu Wojny szpitalu Parafijalnym, i oświad
czyli: że w dniu swiętym, w
Miesieca marca, bierzego Noctu, o godzinie
niewiadomego, w Poru, na Placu Parafij Swier
zowskiej, umarł Gmiania, i Narwińska, niewia
domego, Wojtkoicy, Wojtk Powstaniowych
Potokich, Oddziatu Czeskiego, gdzie urodzony
i ramion Katy, jakiego Stanu, i Kondyzi
syn Hodricio, z Gmiania Narwińska, Stanu
Kondyzi, i gdzie ramion Katy, kogo
i gdzie po sobie zostawit, to wrytło, nie
wiadomo, lat trzydziści siedem laty, nie
po przekonaniu signaornia o zaj
niewiadomego z Gmiania i Narwińska, po
ległego, Alk ten, Stawajnym, pisac
nieumianym, przerytany, sami pod
pisali my.
Kajdr Antoni Adam Stawowski Pleban
Parafij Swierzowskiej, utrymujący
Alk Stanu Cywilnego.

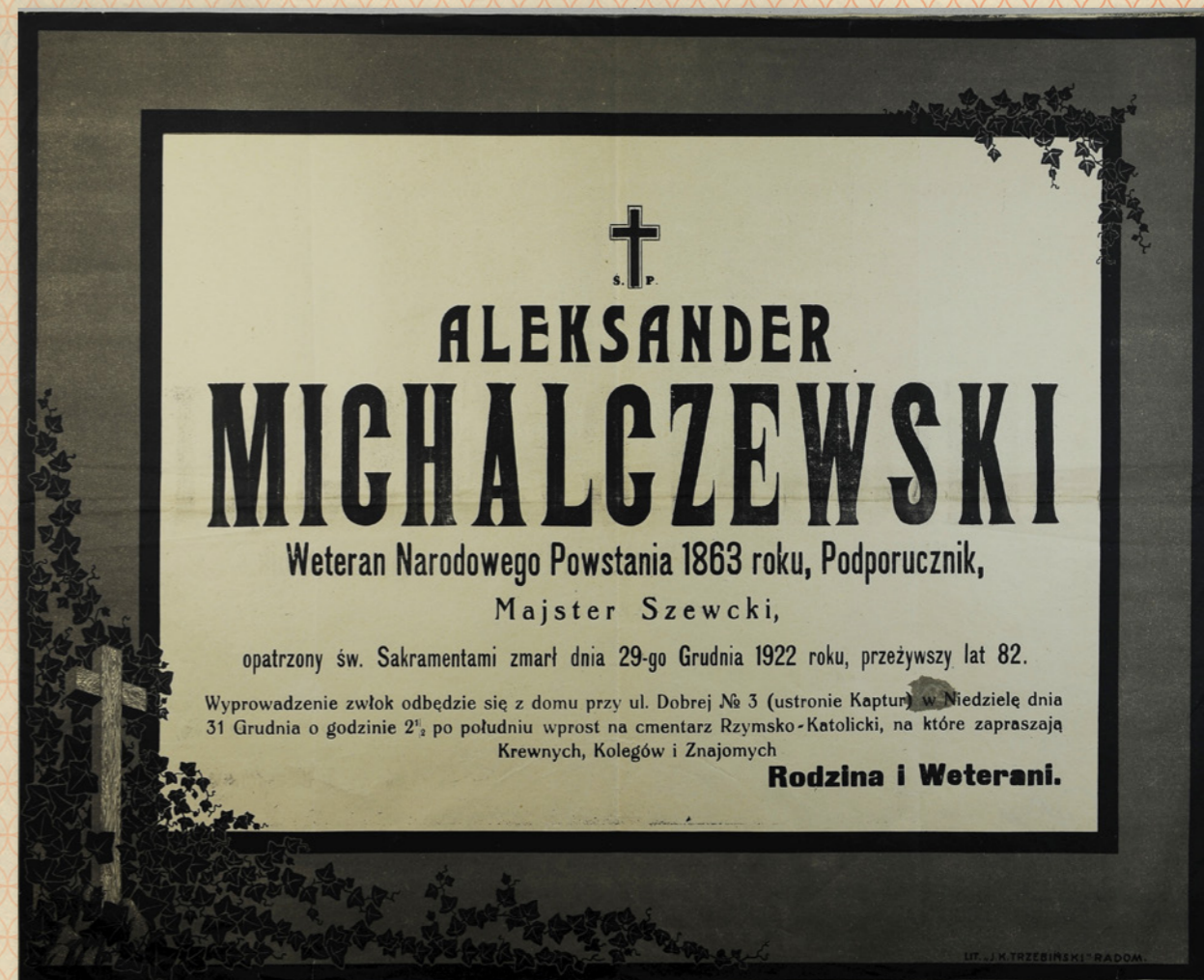
Akt zgonu powstańca styczniowego poległego wskutek odniesionych ran w walkach w rejonie Świerzy Górnych, 1863 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 roku

W danym zbiorze znajdujemy nekrologi powstańców styczniowych, informacje o mszach żałobnych w ich intencji oraz afisze związane z powstaniem i jego upamiętnianiem (sygn. 710, 790, 947, 951, 964, 1969, 1818, 1824, 1833, 2001-2003, 2010, 2015-2016, 2020-2022, 2024-2027, 2030-2033, 2035, 2037-2038). Powyższe materiały są dostępne w serwisie Szukaj w Archiwach.

Zaproszenie na nabożeństwo żałobne w rocznicę Powstania Styczniowego, 1920 r.

Nekrolog Aleksandra Michalczewskiego, powstańca styczniowego, 1922 r.

STARANIEM KÓŁKA AMATORSKIEGO 3^{GO} PUŁKU LEG.

W 57 ROCZNICĘ POWSTANIA STYCZNIOWEGO

urządzony zostanie

W SALI DOMU ŻOŁNIERSKIEGO PRZY UL. WARSZAWSKIEJ

DNIA 25 STYCZNIA 1920 ROKU

O GODZ. 6 WIECZOREM

WIECZOREK

Z NASTĘPUJĄCYM PROGRAMEM:

1. SŁOWO WSTĘPNE.
2. CHÓR.
3. DERLAMACJA.
4. ORKIESTRA.
5. **X P A W I Ł O N**
6. CHÓR.
7. DERLAMACJA.
8. ORKIESTRA.
9. **S P O K O J N Y L O K A T O R**

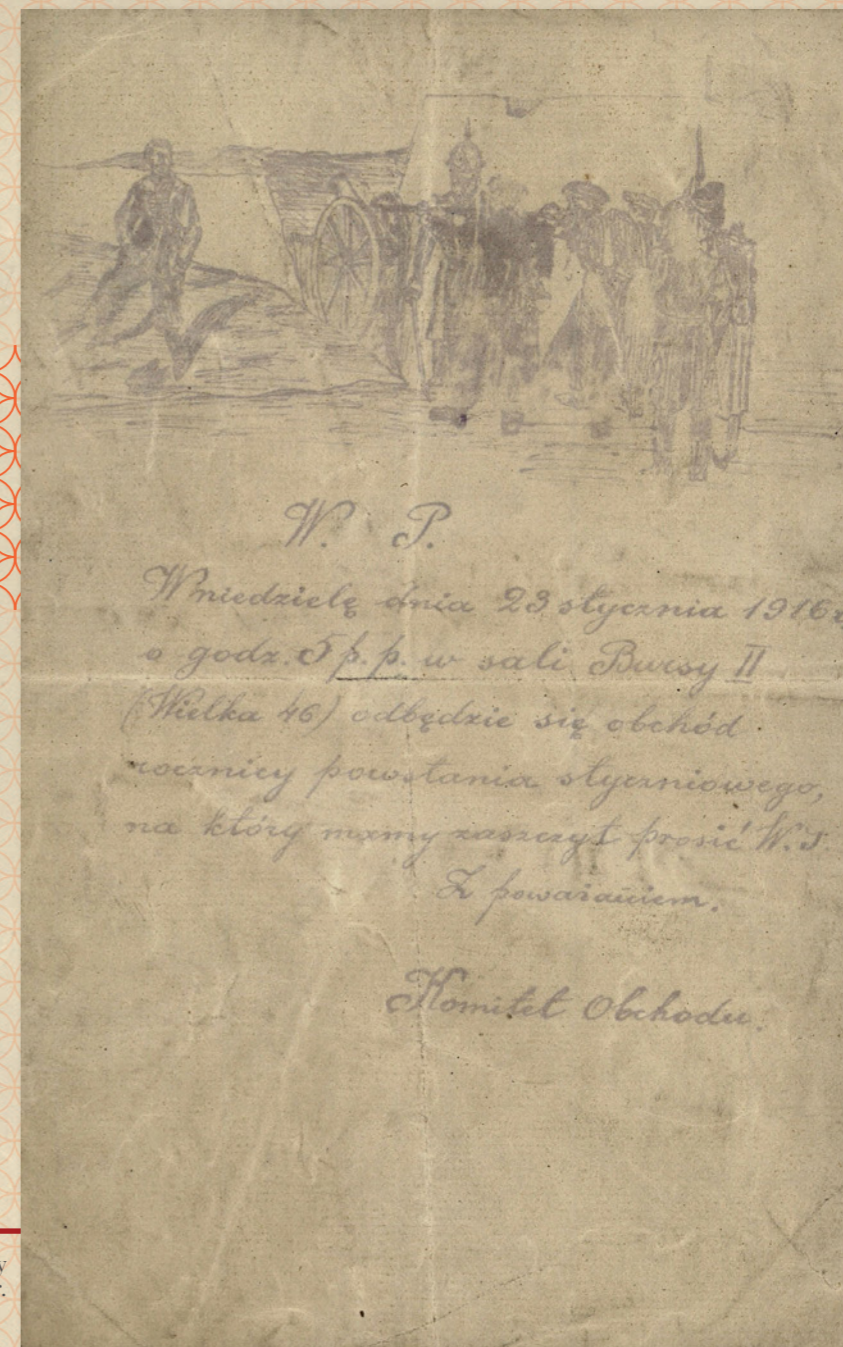
Ceny miejsc: I miejsce kor. 15, II miejsce kor. 10, III miejsce kor. 8, żołnierze mogą nabywać bilety tylko w swoich oddziałach. Przy kasie płać ceny wyżej podane.

Po wieczorku odbędzie się **BAL ŻOŁNIERSKI**, na którym przygrywać będzie orkiestra 3 p. p. Leg.

druk J. K. Trzaskiński - Radom. 192.

Afisz promujący wieczorek artystyczny w 57. rocznicę Powstania Styczniowego, 1920 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 roku, sygn. 790.

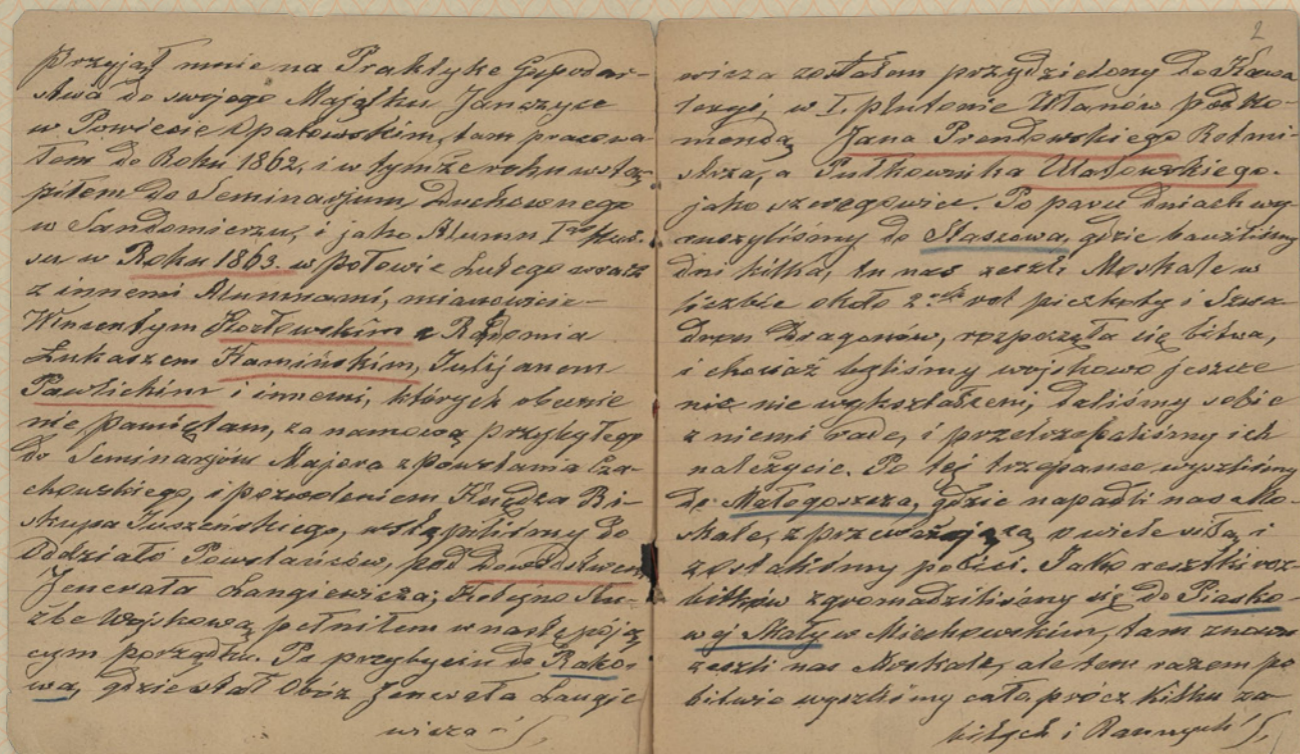

Zaproszenie na obchód 53. rocznicy Powstania Styczniowego, 1916 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 roku, sygn. 1696.

Zbiór materiałów różnej proveniencji od XIII do XXI wieku

Niniejszy zbiór zawiera przede wszystkim bezcenne życiorysy, wspomnienia i nekrologi weteranów Powstania Styczniowego (sygn. 6, 8), a także inne dokumenty związane z poruszonym zrywem niepodległościowym (sygn. 9, 14, 16, 22), w tym archiwalia dotyczące stowarzyszenia weteranów.

Fragmety życiorysu weterana Adama Kwiatkowskiego, 1918 r.

Życiorys Adama Kwiatkowskiego
Weterana z czasów 1863. Roku.
Zamieszkałego obecnie w Gminie Strzyżewsko
Powiatu Opoczyńskiego.
Urodziłem się we Wsi Kolesznikowa w Staropolsku w Galicji, obwód Kowry Sapp.
a Ojca Józefa i Matki Julii z Kasper-
skich, Ojciec był pułkownym Korpusu Pol-
skiego, służył w Wojsku Polskim, a w 1831
musiał emigrować za granicę gdzie
mieszkał i określił się w Roku 1837. a w
Roku 1847. w czasie kampanji Rewolucyj-
(czyli 1848) w Galicji powrócił do Krajów
z Rodziną, i zamieszkał w Radomiu
w Dworcu ja bieżącym lot 8. a Rodziłem
się 1839 r. 11. listopada w Roku 1852. poszedłem
półem do Szkoły Realnej w Radomiu.
a w Roku 1853. 30. listopada ukończyłem
nam Ojciec, Przyniłem Andrzej Gela-
ga po ukończeniu 4. klasy w Roku 1858.

Pamiątkowa pocztówka z fotografią Adama Kwiatkowskiego, weterana Powstania Styczniowego, 1919 r.

MARJA HERDYNÓWNA 51

Córka i z ur. w Radomiu
w 1842 r. W demonstracjach 1861 r. i w powstaniu 1863 r. przygotowała
sukces, uczestnicząc w kofach kobiecych, których przewodnicząca, była pa-
ni... Luczynska. Celem ich było przygotowanie dla powstańców wie-
liżny, szarpi, bandazy, pomaganie rodzinom powstańców i utrzymywanie
nie łakomych. Pamię te naprowadzały na rannych, wiozli ich i rozpa-
trywały partye w różne potrzeby, ślady o zapobieganiu wyhodzących na
restanie do Sybiru.

Władysław Zapadowski w II tomie
na str. 38 pisał: „Spotkała nas tu ze wrocz uwar uroda niespodzian-
ka. Wiele osób z Radomia boczną drogą, przyjechało do Jedlińska
aby nas jeszcze raz poiznać, pokrzepić, dodać odwagi i uwestwa.
Główna inicjatorka, była znanie panna Herdin.
Zastaliliśmy zastawione stoły na stacji poczkowej z przygotowaniem
suwadaniem.
P. Herdin wiele się naraziła w tych czasach pauperskich..

Biogram Marii Herdin, uczestniczki Powstania Styczniowego, prawdopodobnie okres międzywojenny.

+1 w 39 1

KAZIMIERZ FALKIEWICZ

Syn Franciszka nr. 1841 r. w Skaryszewie. Wujem jego był racem
 M. Korzowski prob. w Ruszkowie polem w Białowie, który pomagał Włó-
 demu Kaszmerowi do wyksztalcenia. Po ukończeniu szkół, wstąpił do
 seminarium w Sandomierzu, gdzie był lat trzy. Na hodo „do broni”
 gdy wstąpił polska chorągwa za orężą by znowi hajdary z Ojczyzny,
 i wstąpił klerycy zrućwisty suknie, podzielił się i porzucił do
 szeregu by zdobyć walność Ojczyzny, a jednym z pierwszych był Falkie-
 wicz. Walował w Św. Krzyżkach gorach, pod Stopyńca, i Staszowem
 Po upadku powstania ukrywał się w księżyc, wreszcie u wyjeżdżającego
 szwagra. Do seminarium wrócił nie mógł, więc porzucił je prawnie. Był
 aplikantem radu, polem podszedłem w Solcu nad Wisłą, w Opatowie, w Rado-
 niu, wreszcie prawniczym kłopotliwym w Koniskich, na kłopoty to prawnicze do-
 kał się emerytury. Całe życie był gorliwym i praktykującym katolikiem.
 Zmarł w Koniskich w 1917 r.

Biogram weterana Powstania Styczniowego Kazimierza Falkiewicza, okres międzywojenny.

1

Kwestionariusz
 W RADOŃCU
 PAŃSTWOWYM

Kwestionariusz kandydata na Członka
 Stowarzyszenia wzajemnej pomocy Uczestników
 powstania 1863/1864 roku w Warszawie.

Aleksander syn Franciszka Witkowski
 urodzony we wsi Łyżnowie, Parafii Olszowice,
 Powiecie Sandomierskim, dnia 1 Marca 1870 roku

Po ukończeniu Szkoły Powiatowej Sandomier-
 skiej, zajmowałem posadę kancelistę przy Ma-
 gistracie Miasta Wierzbicy, po spadnięciu z eta-
 ku, mieszkałem przy Ojcu, dzierżawcy folwarku
 Wólka Kłwatecka. - Wraziciach organizacyjnych
 nie byłem, służyłem w Oddziałach, Grylińskiego,
 Eminowicza, i Czachowskiego. - Byłem w bitwie
 pod Lubienią, Oddział Grylińskiego liczył
 około 400 powstańców, w bliskości stały oddziały
 Cwika i Rudowskiego, które rezerwa nam
 nie pomagały, ale poszły na inne stanowiska.

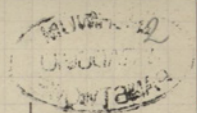
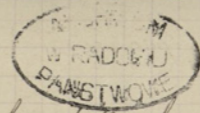
Matti Anaszkaj
 a. Bogomski

Kwestionariusz kandydata na członka Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania 1863/1864 r. w Warszawie dotyczący Aleksandra Witkowskiego, 1919 r.

na przedmsty

nasz oddział został rozbity, przeważającemi siłami moskali. Sztandar ocalał, bo ranny powstaniec przykrył go swoją osobą. — Gryliński był marny dowódca, przesiedywał tylko w Brodach, nie w obozie. — Z pod Lubieni powróciłem do Wólki Kluczeckiej, i pomagałem ojcu w gospodarstwie. Dowiedziałem się, że powstaniec sa w Kowale, wstąpiłem z powrotem do Obozu, Moskale z Radomia przyšli do Kowali, stali na drodze która miała po obydwóch stronach płot, utroszony z kamieni i ziemi, i grube topole, które zastaniały ich, Nasz front zajął ptaszczynie na Tachach, około drogi idącej z Kowali przez Rozki, do szopy Frydlowickiej, ponieważ przedko zbieraliśmy się na Froncie, przez pospiech, zapomniany był sztandar na probostwie i ten dostał się moskalom. —

Do bitwach pod Kowalą i Wirem przeszliśmy Powiat Radomski do wisty
Dowódca oddziału ^{dragonij} Czachowski, Major Eminowicz, 80 nas wysłał z porucznikiem Gromyha, pod Wojnyń, celem powstrzymania 300 dragonów, którzy chcieli mu zakamować przeprawę przez wistę. — Bitwa zatrzymała dragonów, Major Eminowicz z oddziałem dostał się w Lubelskie. — Na placu bitwy widziałem rannego powstaniec Nowowijjskiego, nad którym dragon w barbarzyński sposób pastwił się, zadał mu 7 pchnięc bagnietem w brzuch, wtem czasie, inny powstaniec, bojąc się żeby i jego ten dragon nie dobił, chociaż był ciężko ranny, bo miał przestrzeloną pierś po nad sercem, i lewą rękę, leżący z rewolweru do dragona strzelił, kula uwięzła dragonowi

ARCHIWUM
W RADOWIU
PAŃSTWOWE

w krzyżu, z bólu i wielkiej złości okropnie krzyczał i wymyślał, Nowowiejski przewieszony został wraz z innymi rannymi powstańcami do miasta Kazimierza, i z zadanych ran wyleczony był, co się stało z dragonem nie mogłem się dowiedzieć. -

Dnia 5 Sierpnia 1863 r. mieliśmy bitwę pod Chelmem, dowodząc oddziałem Czachowskiego. Major Eminowicz, oddział ten pierwszy poszedł do bitwy, a oddziały Cwieka pomagały nam rezerwa, walka skończyła się na tem, żeśmy wyparli nieprzyjaciela z ważnych stanowisk i siegaliśmy moskali przeszło półtorej mili drogi, moskwa straciła 54 zabitych i 12 wozów rannych, z naszej strony widziałem kilkunastu zabitych i około 26 rannych, wszelako dzień ten był dla

ARCHIWUM
W RADOWIU
PAŃSTWOWE

nas dniem zwycięstwa i chwaty. -

Z powodu bardzo osłabionego wrogu wycofałem się z oddziału, mieszkałem w Makowie, i przewoziłem sekretne depesze nadsetarce do Makowa, dla doręczania baborowych właścicielowi Grabiny u Łowicy Krukowskiemu, przejazdki te, zwróciły uwagę urlopowanego żołnierza Fabijana Gawryśia, oskarżył mnie przed moskalami w Radomiu, przysłało wojsko do Makowa pod komendę Niedzianowa i Assiewa i aresztowało mnie w miesiącu Marcu 1864 r. po 3^{im} miesięcznym siedzeniu w areszcie; Stadem wojennym uwolniony zostałem dnia 19^{go} Maja 1864 r. Kopię dowodu uwolnienia mnie pisanego przez Naczelnika Wojennego do Naczelnika Powiatu Radomskiego dotarłam, żądając żadnego nie mam środków utrzymania nie posiadam Radom dnia 14 Sierpnia 1919 r. Aleksander Witkowski
Ulica Lubelska № 73

3.
Głównie zaś
pranego oha
na które
zaczęto
pełnie stron
koniec prosi
tem Majora
Eminowicza
uwolnienie
i tym sposobem

Zbiór Romana Rytle

Powyższy zbiór mieści patriotyczne materiały ulotne dot. Powstania Styczniowego (sygn. 2).

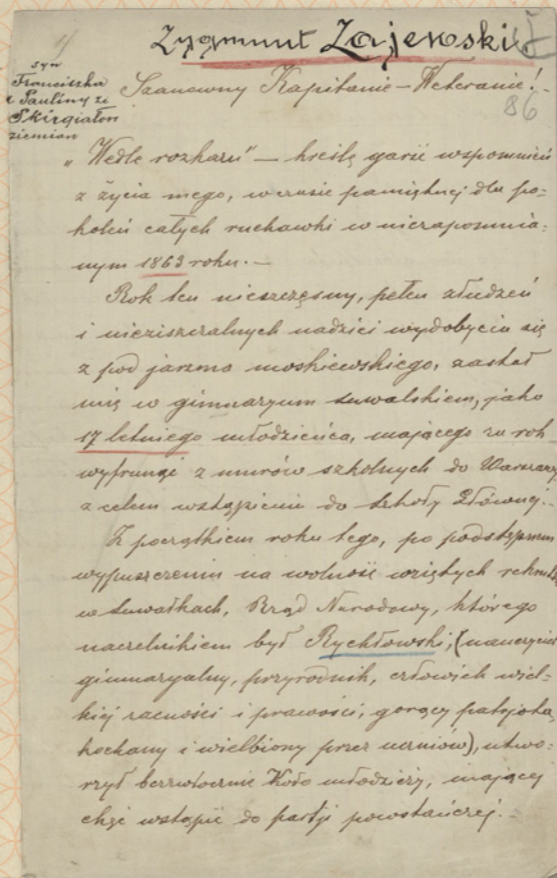
Druk patriotyczny wykonany w związku z obchodami 53. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego, 1916 r.

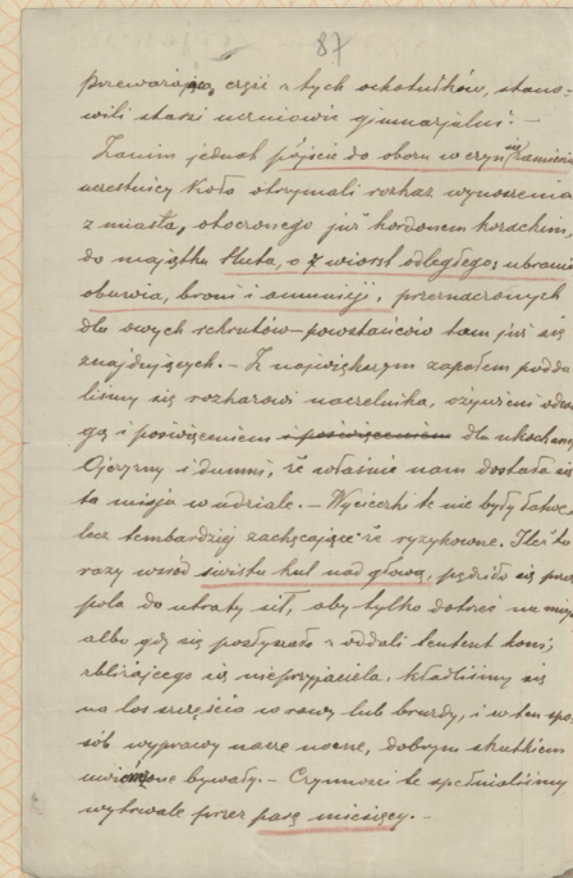
Druk patriotyczny przygotowany przez Towarzystwo Szkoły Ludowej dla uczczenia 50. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego, 1913 r.

Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania 1863 r.

Niniejszy zespół pełen jest wyjątkowych dokumentów ukazujących wysiłki weteranów z regionu radomskiego, które miały na celu podtrzymanie pamięci o Powstaniu Styczniowym. W jego skład wchodzi m.in. unikatowe wspomnienia uczestników poruszanego zrywu oraz spis powstańców.

Wspomnienia powstańca styczniowego Zygmunta Zajewskiego, 1917 r.

Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania 1863 r., sygn. 7. s. 86-91.

Wkrótce po utworzeniu kilku partji, rozstaliśmy wreszcie zaliczeni do obozu Surina, byłego pułkownika wojsk rosyjskich. - Po nieudanej i kłopotliwej bitwie pod Charikhanu, w której bohaterką siwiersia polegli nasz wódz walczący, obaj poszedł w rozrywki, Tam czterech moich najściślejszych kolegów re-ukolony Sowy, mianowicie: Rosciarewski, Kozio, Sulecki, Wojnowski i Szymajski padłi od kul moichowskich, tuż pod moimi nogami idąc w przednim szeregu.

Do tej chwili, przemierzając mięz wraze z dwoma kolegami Jastrowycki i Grabowski do rozporządzenia rewirowego Naruszewicza Stefana w majątku Pryga. - Czynności nasze polegały na komunikacji pomiędzy obozami, dostarcaniu rozkazów pisanych i ustnych, wywiady o kierunku ruchu, ilości i jakości wojska moskiewskiego i t. d. i t. d. - Była to praca niezaprzeczalnie męcząca, wymagała wielkiej czujności i poświęcenia w poruczeniu nam i miejscu na miejscu wśród ciągłych niebezpieczeństw, lecz cegół iudzi ropaleny, wywarzeni ideą wolności. Ojczyzny nie dostrzegaliśmy w owym czasie i uwarunkowaniem niejednoznacznie rzecia. -

Wszystko to podniecało, jęzwe do gorliwej pracy, i nawet radości wzbudzało, gdy sławany opowiadał o przebiegu niebezpieczeństw, że się nie było samemu w tej sprawie. -

Do utworzenia moskiewskiej legii w wojennej stronie pod wodzą ks. Borjakowskiego i nastawianego Murawiewa - Wicłach, wziętego wzięcia krew polską, wuch powstawiały wolna przysiężka. Młodzień ukocha, aby uniknąć zrabieczy lub dyktando chrońta się gdzie tylko mogła, rozbawem, że gdyby pomocnik Murawiewa generał Bratkow tropił tu mię, hroch na hroch. - Młodzień i Koniec, nosi i rozkazem Karłowicza rualerizujący się, mów na Sawack artykułach i tej tylko okalimawo raodzieramy ocaleni. - Tu po kilkakrotnym uwierzeniu rozstaniem wronie uwolniony, a na wizerung nas' tego pamiątkę, porzucił mi pures wotade Kandariński patent by' hoci: Na mięwo było pabaznie no dakarakielskwo miębyto. No abraczajem na cto wasze waimanie chto jęwo atice i dwa brata bialozje wlijanie i uczaście imieli. wo wronie mielicia cziho mi było w wawerawie bonyhai się z takim patentem też przy pomocy erigowanego s.p. Juliana Bartoszewicza, udzielił się z przesłody usunę. -

Przy okazji wysławienia mi owego patentu, był czynny udział mojego ojca i dwóch braci w powstaniu. - Ojciec mię jako ^{Franciszek} Karłowicz Chozge długo wzięciu, pierwszemu szarany na siwiersi, rozstał na gruba Sapowich i Kontybnaj Wastawionny. ^{Augustyn} Sapowich brat mój udział wzięciu sta-rodziem, szarany był na rostrzelanie, lecz po dwuletnim wzięciu i po ustąpieniu Murawiewa restano go do hopaku na Sybir na całe życie (w Jeniskij Sibir). Jan po kilku latach w drodze, gdy go podrós w odległym jęzwe stronie nad Mieksystan Jan Włod mi brat, Włod Koniec aj Spraw Wawosłonych i ościsłociesini student Schoty Stoiw, schwyłany na placu boju z papierami, kompromitującymi go, rozstał rostrzelany na stark Cyhadeli Wawosłonych.

Thonarysem. - Drobiargow o tenc i owem co się przigło opisywać mi było.

nie warto, wobec uiszczenia całego kraju i były opier i bohaterkie czynów najlepszego zyciów ojczyzny. -

Oh, przekonał się Tranowny Kapitan Tran kolega - weteran był to sobie ektopak wygrajny, ciwa jakich było wiecu, - hocha wojny Ojczyzny całemu rescem, miał najlepsze chęci, lecz jak i inni jego kolegi - ościsłociesini, nie uadnoy craynego nie robił.

Całujac serdecznie Tran Kapitana poliered salubaj po dawneum, Proście

Zygmunt Kojewski
Herla Dobry

Radou o conesini 1917 r.
Hal mi Zygmunda, umort o lutego 1921

Zbiór Michała Tadeusza Osińskiego

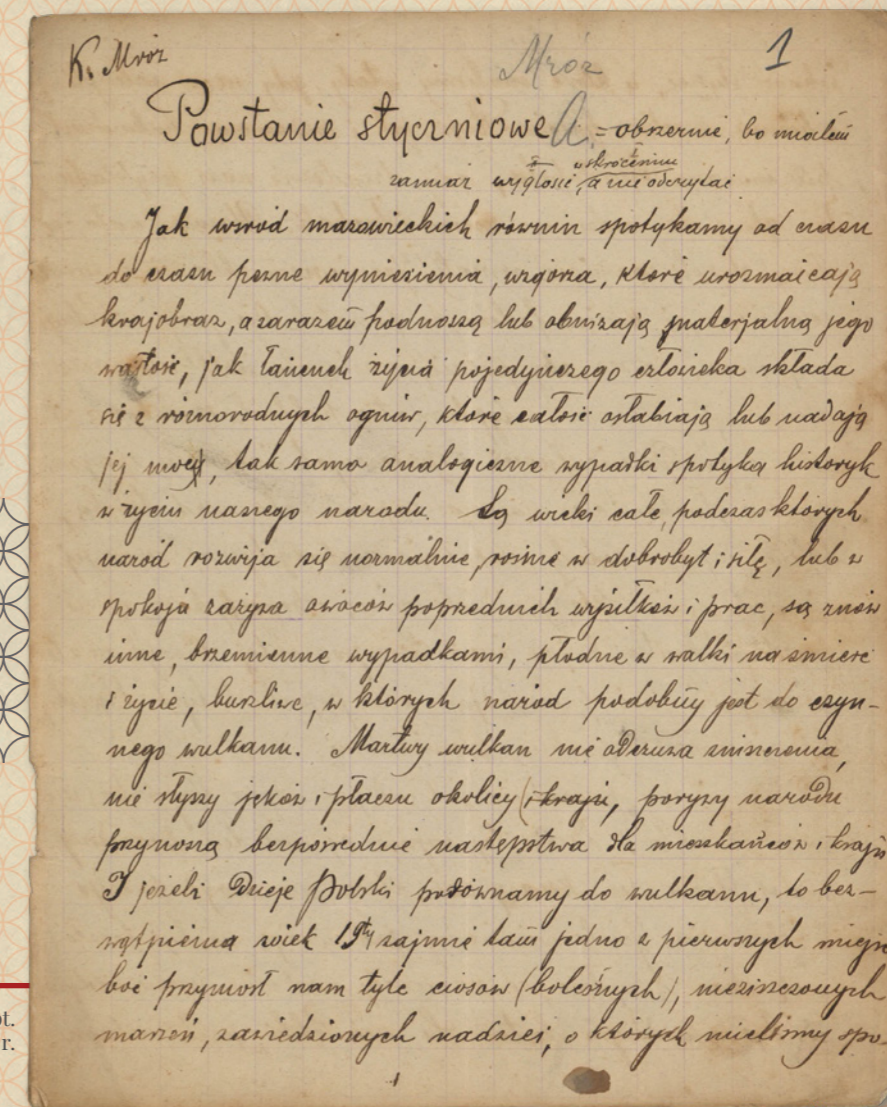
Mieści on unikatowe materiały dotyczące szczątków wybitnego powstańczego dowódcy płk Dionizego Czachowskiego i przeniesienia ich do kościoła przy klasztorze oo. bernardynów w Radomiu (sygn. 24). Skany tychże akt są dostępne w serwisie Szukaj w Archiwach.

Warta honorowa przy sarkofagu płk Dionizego Czachowskiego, 1981 r.

Zbiór Kazimierza Mroza

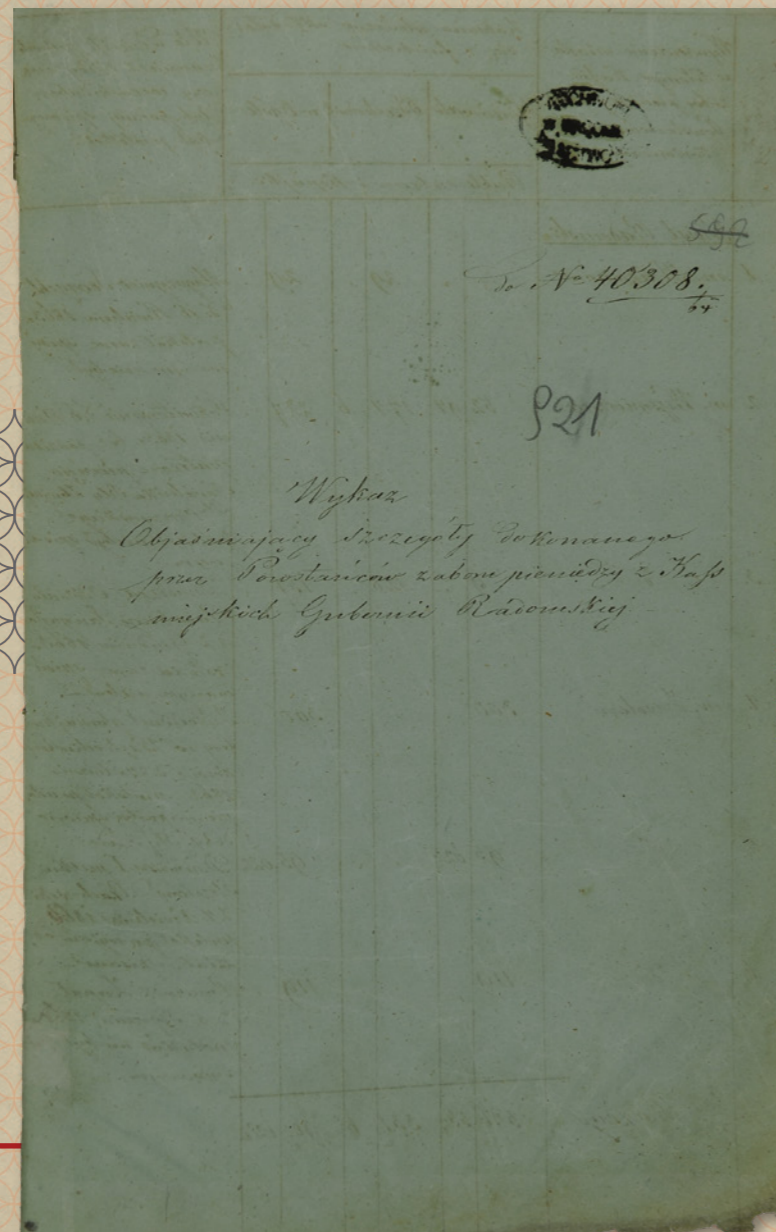
Wśród wielu owoców twórczości regionalisty Kazimierza Mroza, składających się na dany zbiór, znajdujemy także opracowania, notatki i wypisy źródłowe dotyczące Powstania Styczniowego, np. rękopis referatu pt. *Powstanie styczniowe* (sygn. 7, 72, 83-84, 91). Nadmienione materiały posiadają skany w serwisie Szukaj w Archiwach.

Rękopis referatu autorstwa Kazimierza Mroza pt. „Powstanie styczniowe”, 1939 r.

Rząd Gubernialny Radomski

Zespół ten mieści m.in. interesujący wykaz dotyczący się zabezpieczenia na potrzeby powstańców pieniędzy z kas miejskich na terenie guberni radomskiej (sygn. 3973, s. 921-932).

Fragmenty wykazu informującego o pozyskiwaniu pieniędzy przez oddziały powstańcze, 1864 r.

Wypiszenie miasta w którym Kasie zaboru pieniądze były dostawiane	Kasiana gotowa do składowania z funduszu			Wzrost i wiek gotowca	Wzrost i wiek gotowca	Wzrost i wiek gotowca	Wzrost i wiek gotowca
	Gubernijski	Provincialny	Ogólny				
Powiat Radomski							
1. m. Kazanów		29	29				
2. m. Wypiórczyc	52 97	177	6	227			
3. m. z	9	128		137			
4. m. Szweder	300			300			
5. m. z	95 62			95 62			
6. m. z	119			119			
Razem	576 56	321	6	904 62			

Rząd Gubernialny Radomski, zespół nr 45, sygn. 3973, s. 921-922.

ISBN: 978-83-958495-6-5